

27. 6. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dědická smlouva - střet záměru zákonodárce s realitou

Dědická smlouva byla jako staronový institut navracena do českého právního řádu účinností nového občanského zákoníku téměř po více než šedesáti letech. Jedná se o institut, kterému zákonodárce zamýšlel dát velkou důležitost a váhu, a to zejména vzhledem k respektu široké smluvní volnosti zůstavitele a právní jistotě dědice.

Dědická dohoda však v praxi bohužel není dosud příliš rozšířená a je používána s jistými obavami. V tomto článku jsme se proto zamýšleli nad některými problematickými oblastmi tohoto institutu. Z nejasné dikce zákona totiž v praxi vyvstává hned několik otázek.

Volná čtvrtina

Dědickou smlouvou lze pořídit nejvýše o $\frac{3}{4}$ majetku zůstavitele. Jedna čtvrtina majetku zůstavitele musí zůstat volná. Smyslem je, aby o této volné čtvrtině mohl zůstavitel pořídit podle své zvlášť projevené vůle. To však nebrání tomu, aby zůstavitel i o této čtvrtině pořídil ve prospěch smluvního dědice. Tato osoba tak může být povolána k celému majetku zůstavitele, nicméně dědicem této čtvrtiny se musí stát na základě jiného titulu než dědické smlouvy (např. na základě závěti zůstavitele). Co je však touto volnou čtvrtinou skutečně myšleno?

Podle dovětky, že zůstavitel musí *mít možnost o této čtvrtině rozhodnout podle své zvlášť projevené vůle*, se dá předpokládat, že se jedná o takovou část pozůstalosti, která není zatížena jakýmkoliv dluhy či povinnostmi (omezeními) zůstavitele. Je otázkou, zda mezi tato omezení patří i právo na podíl nepominutelného dědice. Z ABGB, inspiračního zdroje občanského zákoníku, plyne, že tato čtvrtina nebyla dříve nazývána volná, ale čistá. Z tehdejší literatury vyplývá i výpočet této čtvrtiny. Od pozůstalosti bylo nutné odečíst dluhy (včetně všech dluhů dědictví; naopak se od celé pozůstalosti neodečítaly dluhy, které vyplývaly z poslední vůle zůstavitele - např. odkazy) a dále povinné díly nepominutelných dědiců. Z takto zbylé „čisté“ části pozůstalosti byla vypočtena hledaná čtvrtina. Dá se předpokládat, že při výpočtu volné čtvrtiny, jak ji předpokládá současný právní řád, je možno postupovat shodně.

Na druhou stranu je nutné poukázat i na jiné přístupy tohoto výpočtu, a to i v moderním Rakousku.[1] Není totiž zcela jednotně nazíráno na to, zda je právo nepominutelného dědice skutečným omezením testovací vůle zůstavitele. Pokud totiž nebude nepominutelný dědic pořízením pro případ smrti zohledněn, nezpůsobuje to neplatnost takového jednání. Nepominutelnému dědici i tak náleží obligační nárok na vyplacení jeho povinného dílu v penězích (nebyl-li platně vyděděn).

Přes tyto názory je postup zohledňující i povinné díly nepominutelných dědiců převažující.

Pokud přistoupíme na výše uvedený způsob výpočtu $\frac{3}{4}$ pozůstalosti, o kterých je možno pořídit dědickou smlouvou, je nepochybné, že v praxi nebude téměř možné skutečně pořídit dědickou smlouvou o $\frac{3}{4}$ pozůstalosti, resp. bude prakticky vyloučeno z pohledu smluvního dědice takovou většinu nabýt.

Příklad:

Ve standardních tuzemských podmínkách má zůstavitel zpravidla manžela a dvě děti. Pokud budeme uvažovat navíc o nezletilých potomcích, budou každému z nich jako nepominutelnému dědici náležet alespoň $\frac{3}{4}$ jejich zákonného dědického podílu. V případě, že má zůstavitel manžela, každému dítěti náleží zákonný podíl ve výši $\frac{1}{4}$ z celkové pozůstalosti zůstavitele (tj. $\frac{3}{4}$ z $\frac{1}{3}$); oběma potomkům tak dohromady náleží celá $\frac{1}{2}$ pozůstalosti. K tomu je nutno přičíst volnou $\frac{1}{4}$ pozůstalosti, která nesmí být dle demonstrovaného názoru zatížena povinností dědického podílu nepominutelného dědice. Smluvnímu dědici tak připadne v konečné fázi pouze $\frac{1}{4}$ pozůstalosti z dědické smlouvy, ačkoliv bylo smlouvou pořízeno ve skutečnosti o maximálních $\frac{3}{4}$ pozůstalosti.

Situace by byla výrazně příznivější, pokud by bylo možno z „volné čtvrtiny“ taktéž uspokojit nepominutelné dědice v případě, že by zůstavitel nepominutelné dědice zcela vyloučil z okruhu svých dědiců (bez platného vydědění). Nepominutelní dědici by se tak uspokojili poměrně jak z „volné“ čtvrtiny (ať už by o ní bylo pořízeno jakkoliv), tak z dědické smlouvy. Takový postup se jeví jako logičtější a lze konstatovat, že i spravedlivější.

Variantou se tak jeví vždy zkombinovat dědickou smlouvu se závětí, ve které bude smluvnímu dědici odkázána i zbylá $\frac{1}{4}$ pozůstalosti. Jedině tak bude v nejvyšší míře šetřena vůle zůstavitele i při aplikaci většinového přístupu k výpočtu maximálního podílu majetku zůstavitele. Nastíněné omezení je nutné mít na paměti při uzavírání dědické smlouvy a zůstavitel by měl být s těmito riziky seznámen.

I přes snahu nastínit možnosti přístupu k výpočtu volné čtvrtiny, zůstává tato otázka stále nezodpovězenou. Právě to vnáší nejistotu při uzavření dědické smlouvy, neboť v případě, že by dědickou smlouvou byla volná čtvrtina dotčena, byla by dědická smlouva neplatná (v části dotýkající se volné čtvrtiny). Jedná se tak o zcela zásadní otázku, která by měla být postavena najisto.

Rozhodný okamžik

Podstatné je dále vymezení, jaký okamžik je rozhodný pro výpočet čisté hodnoty pozůstalosti. Jeden názor zastává, že by se mělo jednat o stav v době uzavření smlouvy, druhý (opačný) uvádí, že rozhodný je stav v době smrti zůstavitele.

Je nutné přijmout argument, že směrodatnost hodnoty majetku až v době smrti zůstavitele nesvědčí smluvnímu dědici. Ten si totiž ani nemůže umět představit, jakou část majetku, resp. jakou jeho hodnotu nakonec zdědí. K tomu lze ovšem uvést, že dědická smlouva je v podstatě vždy uzavírána ve prospěch smluvního dědice. Pokud se totiž jedná o dědice, který není nepominutelným dědicem, nemusel by z pozůstalosti bez dalšího (bez existence dědické smlouvy či závěti) dědit ničeho. Z tohoto pohledu je tak dědická smlouva v podstatě odvážnou smlouvou, když dědic neví, jakého majetku (hodnoty) se stane dědicem.

Nad ochranou jistoty dědice ohledně výše hodnoty majetku však zcela jistě stojí smluvní svoboda zůstavitele. Testovací vůle zůstavitele je totiž nití, jež protíná celý současný občanský zákoník.

Vzhledem ke konstrukci institutu dědické smlouvy se lze spíše přiklonit k variantě druhé. Pokud totiž zůstavitel může s majetkem, který je předmětem dědické smlouvy, nakládat dle své vůle za svého života, jeví se jako neúčelné, aby byla hodnota majetku rozhodná již v době uzavření smlouvy.[2]

Vymezení majetku

S předchozí otázkou souvisí i způsob vymezení majetku v dědické smlouvě. Zákon hovoří o $\frac{3}{4}$ majetku, které mohou být předmětem smlouvy. Dále však již neuvádí, jakým způsobem by měl být majetek ve smlouvě vymezen.

Důvodová zpráva k dědické smlouvě v první řadě uvádí: „*Dědická smlouva je tedy smíšený právní útvar mezi smlouvou a závětí - jedná se ve své podstatě o dvoustranné právní jednání, závazné ustanovení za dědice - a tudíž na ni dopadají jak ustanovení o smlouvě, tak o závěti.*“ Je tedy nutno na dědickou smlouvu nahlížet i optikou obecné právní úpravy smluv. Ta klade důraz v první řadě na dostatečné vymezení určitosti předmětu každé smlouvy, a to pod sankcí neplatnosti neurčitého právního jednání.

Otázka vymezení předmětu dědické smlouvy se tak jeví jako zcela zásadní. Zákon ustanovením o $\frac{3}{4}$ majetku může napovídat, že majetek by mohl být určen zlomkem či např. procentem. Druhý názor ovšem zastává, že majetek musí být vymezen určitě, tedy například výčtem nemovitostí apod.

Vodítkem pro vyřešení této otázky může být rozřešení předchozího bodu. Pokud totiž přijmeme názor, že rozhodný je majetek v době smrti zůstavitele, pak je zřejmé a logické, že tento nelze přesně určit ve smlouvě jeho výčtem již při jejím uzavření. I přesto, že by byl majetek takto vymezen, neznamená to, že tento majetek bude smluvním dědicem skutečně děden. Zůstavitel má totiž právo s tímto majetkem za svého života nakládat podle libosti. Ačkoliv by tedy byl majetek přesně vyjmenován, zůstavitel nemusí být jeho vlastníkem v době své smrti a potom tedy takové vymezení ztrácí na významu.

Přikláníme se k názoru, že předmět dědické smlouvy by měl být vymezen tak, aby zohledňoval proměnlivou povahu pozůstalosti a její hodnotu. Navíc, pokud by byla pozůstalost vymezena detailně způsobem, že by byly vypočteny jednotlivé věci patřící zůstaviteli, tak v případě dědice už nepůjde o dědice ve smyslu smlouvy dědické, ale v podstatě o odkazovníka těchto konkrétních věcí (resp. těch věcí, které bude zůstavitel vlastnit ke dni své smrti).[3] Takovému „dědici“ by museli ostatní dědici vydat věci, které jsou předmětem smlouvy a jsou, resp. byly ve vlastnictví zůstavitele.

Exaktně vypočtené věci by měly být majetkem zůstavitele v době uzavření dědické smlouvy a nemělo by se jednat o domnělé věci (majetek), který zůstavitel hodlá teprve nabýt.

Z výše uvedených důvodů se jeví určení jednotlivých věcí ve smlouvě jako neúčelné. Podle našeho názoru postačí vymezení majetku procentuálně či zlomkem. Smluvní dědic může být povolán k poručení maximálně $\frac{3}{4}$, resp. 75 % majetku zůstavitele. Tím bude šetřena vůle zůstavitele a navíc zachován smysl stanovení hodnoty pozůstalosti ke dni smrti zůstavitele.

Výpočet odměny notáře

Zákon výslovně vyžaduje, aby měla dědická smlouva formu veřejné listiny. To přirozeně vyžaduje součinnost notáře a s tím spojené náklady. Dle notářského tarifu[4], resp. sazebníku odměny notáře za úkony notářské činnosti a za úkony některé jiné činnosti, je možno stanovit odměnu za sepsání notářského zápisu buď: (i) na základě tarifní hodnoty, pokud jde o zápis o právním jednání; nebo (ii) nelze-li tarifní hodnota určit, nebo pokud ji lze určit pouze s nepoměrnými náklady, určí vyhláška

pevnou částku za tento úkon notáře.

Dle dosavadních zkušeností přistupují notáři k otázce výpočtu odměny rozdílně, stejně tak, jak rozdílně přistupují i k vymezení předmětu dědické smlouvy. Vzhledem k tomu, že dle našeho názoru není účelné a prakticky ani možné majetek ve smlouvě specifikovat, když je rozhodný stav v době smrti zůstavitele, jeví se jako logičtější varianta stanovení výše poplatku dle postupu ad (ii); tarifní hodnotu v takovém případě nelze vypočítat. Je nedůvodné stanovovat výši poplatku na základě hodnoty majetku zůstavitele v době sepsání notářského zápisu (dědické smlouvy), když by byl pro samotnou dědickou smlouvu rozhodný stav v době smrti zůstavitele. V praxi se bohužel i tento přístup prosazuje, neboť není výjimkou, že notáři vyžadují přesné vymezení majetku (např. identifikaci jednotlivých nemovitostí).

V tomto článku byly nastíněny pouze některé nejasné aspekty dědické dohody. Nejedná se však o jediné problémy a otázky, které právní úprava dědické smlouvy přináší. To je zřejmě důvodem, proč se nedostavil výsledek zamýšlený zákonodárcem, tedy že se dědická smlouva stane pravidelně užívaným institutem a dostojí tak důležitosti, kterou jí chtěl zákonodárce přiřknout. Do doby legislativního či judikatorního upřesnění bude dědická smlouva s ohledem na nedostatek právní jistoty zřejmě institutem užívaným spíše střídavě.

Mgr. Jiří Duba,
advokát

Mgr. Nikola Antlová,
advokátní koncipient

[CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTNÝ s.r.o., advokátní kancelář](#)

CITY TOWER
Hvězdova 1716/2b
140 78 Praha 4 Pankrác

Tel.: +420 224 827 884
Fax: +420 224 827 879
e-mail: ak@akccs.cz

-
- [1] Srov. PLAŠIL, F. Volná čtvrtina podle § 1585 NOZ a povinný díl [Ad Notam 1/2016, str. 13].
- [2] Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. Právní praxe. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 88-89.
- [3] Srov. např. ŠEŠINA, M. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku [Ad Notam 3/2012, str. 3].
- [4] Vyhláška č. [196/2001](#) Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnícké osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)